

felhasználók elől, mint a tematikus, földrajzi, nyelvi és időbeli lefedettségére vonatkozó információkat.

A következő két részben a szerző a hatékony vizsszakeresés szempontjából kulcsfontosságú *analitikus feltárás minőségével* kapcsolatos problémákat veszi sorra. A tárgyi indexelés, illetve a referátumok készítése, valamint ezek használhatósága, hasznossága persze meglehetősen szubjektív dolog, nehéz jól mérhető és összehasonlítható jellemzőket találni. De a tárgyszavazásnál mindenestre alapkövetelmény a teauruszkészítés szabályainak megfelelő ellenőrzött szótár összeállítás és használata, valamint az adatbázis jellegéhez optimalizált mélységű, nem túl redundáns indexelés. A jól megírt kivonatok szintén sokat segítenek a releváns tételek megtalálásában, különösen a nagyon sok bibliográfiai rekordot, illetve a teljes szöveget is tartalmazó adatbázisoknál, és így nagymértékben növelhetik az értéküket. Sajnos jó néhány olyan adatbázis van, amelynek ugyan a nevében szerepel az „Abstracts” szó, de valójában csak a rekordok egy részénél vannak referátumok, és arra is van példa, hogy ezekre külön nem is lehet leszűkíteni a keresést.

Az utolsó fejezet az *árakkal* kapcsolatos megfontolásokat tartalmazza. A könyv általános tanulsága,

hogy az „azt kapod, amit fizetsz” mondás gyakran nem érvényes az adatbázisokra, különösen a web megjelenése óta. A korábban monopolhelyzetben lévő, esetenként drága információszolgáltatásoknak színvonalas, ügyesen felépített, másféle üzleti modelleken alapuló alternatívái jelentek meg, és megindult egy evolúciós verseny, melynek nyertesei remélhetően a felhasználók lesznek árban és minőségben egyaránt.

Az, hogy az ilyen kritikus szemléletű könyvek és folyóiratcikkek milyen hatással lehetnek erre a folyamatra, nehezen jósolható meg. (Jacsó Péter 1993-as javaslatát, mely az adatbázisok „felcímkésére” vonatkozott, hasonlóan az élelmiszerek összetételét mutató, ma már mindenhol kötelező tájékoztatókhoz, sajnos az adatbázisiparban mind- eddig nem vezették be.) De kitaró munkával, az információközvetítők és az adatok végső felhasználóinak érdekeit képviselve, a minőség folyamatos hangsúlyozásával talán eljutunk majd az információs társadalomnak arra szintjére, amikor rangot jelent, ha egy adatbázis nyitólapján megjelenhet ez a mondat: „*A könyvtárosok ajánlásával*”.

Drótos László

(OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár)

Könyvtár- és információtudományi folyóiratcikkek, felsőoktatás és nyelv

A könyvtár- és információtudományi folyóiratok különböző nyelveken jelennek meg, jóllehet az angol nyelvűek szolgálják leginkább a széles nemzetközi olvasóközönséget. A cikk egy kutatás eredményeit tartalmazza, különös tekintettel azokra az országokra, amelyeknek a nemzeti nyelvét viszonylag kevesen beszélik.

Módszerek

Az *Emerald* könyvtár- és információtudományi folyóiratait választották ki mintaként, mert az *Emerald* adja ki a legtöbb folyóiratot ezen a szakterületen, ugyanakkor a kiadó elkötelezett aziránt, hogy bátorítsa azokat a szerzőket, akiknek az anyanyelve nem angol. A 2004-ben is megjelenő, és a *LISA* adatbázisban is feldolgozott folyóiratokat jelölték ki, az *Emerald* 28 folyóirata közül 21 volt ilyen (5 nem volt kurrens, 2 pedig nem primer fo-

lyóirat). A *LISA* adatbázist azért választották, mert a benne szereplő adatokat könnyen lehet bibliográfiai szoftverbe letölteni (beleértve a kulcsszavakat és a referátumokat, szükség szerint lehetővé téve a mélyebb elemzést). A *LISA* adatbázisban való szereplés azt jelzi, hogy a folyóirat könnyen elérhető a könyvtár- és információtudományi hallgatók számára, mivel a *LISA* az egyik legfőbb referáló és indexelő szolgáltatás a szakterületen.

A kiválasztott 21 folyóirat valamennyi 2004-es cikkének adatait letöltötték az *Endnote* bibliográfiai szoftverbe. Ez a szoftver megkönnyíti az adatok kezelését, és a cikkek szakterületének elemzését. A mintában szereplő folyóiratok, zárójelben a belőlük 2004-ből felvett tételek számával a következők: *Aslib Proceedings* (30), *Bottom Line* (20), *Campus-Wide Information Systems* (22), *Collection Building* (22), *Electronic Library* (54), *Information Management and Computer Security* (30), *Information*

Technology and People (22), *Interlending and Document Supply* (26), *Internet Research: Electronic Networking Applications and Policy* (31), *Journal of Documentation* (34), *Library Hi Tech* (46), *Library Hi Tech News* (75), *Library Management* (42), *Library Review* (38), *New Library World* (39), *OCLC Systems and Services* (31), *Online Information Review* (33), *Program* (28), *Records Management Journal* (15), *Reference Services Review* (30), *Vine* (18).

Eredmények

A teljes minta 686 cikkből állt. Összesen 3646 kulcsszót számoltak össze, cikkenként átlagosan ötöt. Összesen 1119 különböző kulcsszó szerepelt, 690 csak egyszer, 958 ötnél kevesebbszer. 166 kulcsszó volt megtalálható legalább ötször, összesen 2243 alkalommal a mintában.

A cikkek tartalma

A nem angol nyelvű földrajzi deszkriptorokat tartalmazó cikkek tartalmát elemezték a referátumok alapján. A leggyakoribb téma a web volt, különböző szempontokból (megbízható információ megtalálása a weben, a web értékelése, a web könyvtári jelenléte stb.). Csak kismértékben volt kevésbé gyakori téma a képzés. Ez a két téma együtt tükrözi a szakma változásait, amelyeket a web ösztönöz, s annak igényét, hogy az oktatás/képzés minden szintjén lépést tartsanak ezekkel a változásokkal. További gyakori témák közé tartozott a közös, konzorciumban történő munka és a teljesítménymérés, jelezve a növekvő igényt, hogy együtt dolgozzanak, és szolgáltatásaikat a szabványoknak megfelelően végezzék.

A LISA anyagának nyelvi megoszlása

A LISA-ban sokféle dokumentumtípus szerepel – folyóiratok, lektorált folyóiratok anyaga, konferenciák, webhelyek, könyvek, könyvfejezetek, könyvkritikák, kutatási jelentések, disszertációk, szabadalmi leírások, térképek, katalógusok – különböző kiadóktól. A keresés 2004-ből 5179 angol nyelvű cikket eredményezett lektorált folyóiratokból, nem angol nyelvű folyóiratokból csak 287-et, az összes lektorált cikk (5466) 5,25%-át. Ez azt jelzi, hogy csak kevés nem angol nyelvű, lektorált folyóiratot dolgoz fel az egyik legfontosabb könyvtár- és információtudományi referáló és indexelő szolgáltatás. Kérdéses, hogy mennyi nem angol nyelvű

cikket igényelnek azok, akik megtalálták adataikat ebben az elsősorban angol nyelvű adatbázisban, s csak angolul tudnak. Ez arra utal, hogy más módszereket kell keresni a nem angol nyelven írt lektorált cikkek terjesztésére.

Földrajzi deszkriptorok, és a szerzők anyanyelve

A kulcsszavak, különösen a földrajzi deszkriptorok valószínűsíthetők, hogy az angol-e a cikkek szerzőinek anyanyelve. Nem minden cikkben szerepelnek földrajzi deszkriptorok, csak a cikkek tartalmára vonatkozóan használják őket. A feltételezés az, hogy az ország utal a szerző anyanyelvére. Még akkor is nehéz azonban egy szerző anyanyelvét meghatározni, amikor megadnak egy országot földrajzi deszkriptorként egy cikkhez. Egyes esetekben (USA, UK, Franciaország) egyértelmű a dolog. Sok olyan ország van azonban, ahol több hivatalos nyelvet is használnak, Indiában 16-ot, Dél-Afrikában 11-et, Máltán kettőt. Bár Ugandában az angol a hivatalos nyelv, sok más nyelvet is használnak, Tanzániában még bonyolultabb a helyzet két hivatalos és számos helyi nyelvvel. Így sokszor akkor is nehéz a szerző anyanyelvét megállapítani, ha országnév szerepel földrajzi deszkriptorként.

Az országon kívül földrajzi deszkriptor lehet egy régió vagy kontinens, s használhatnak egy országnál kisebb egységeket is (állam, város, könyvtár, egyetem), de a kutatás céljára csak az országneveket használták fel.

A legtöbbször (73) az USA szerepelt, Kanada 7 előfordulásával együtt Észak-Amerika 80-szor fordult elő. További 86 vonatkozott olyan országokra, ahol az első vagy nemzeti nyelv az angol. A mintában ennél kevesebb, 78 földrajzi deszkriptor vonatkozott olyan országokra, ahol nem az angol a hivatalos nyelv.

Míg a földrajzi deszkriptorok olyan szerzők dominanciáját jelzik, akiknek angol az anyanyelvük, jelzi olyanok jelenlétét is 31,45%-ban, akiknek nem. Ők vagy jól tudnak angolul, vagy valamilyen fordítószolgáltatást vesznek igénybe. Az is látszik, hogy a nem angol anyanyelvű szerzők szívesen publikálnak angol nyelvű lapokban, feltehetőleg a nagyobb nemzetközi olvasóközönség és elismertség érdekében. A nem angol anyanyelvű szerzők kisebb száma ugyanakkor sokkal több országból (34) jött össze, mint az angol anyanyelvűeké (12).

Lehetséges megoldások

Publikálás angolul

Vannak lehetőségek arra, hogy a nem angol anyanyelvű szerzők angol nyelvű folyóiratokban publikáljanak. Egyes kiadók, például az Emerald fordítási szolgáltatást is biztosítanak ehhez.

Elég nagy különbségek lehetnek az angol nyelv ismeretében. Egyes tartalmilag jó cikkek elveszhetnek, mert szinte olvashatatlan angolsággal íródtak, s a szerkesztők nem tudnak mit kezdeni velük. Ha csak kismértékű nyelvi, nyelvtani, stílusbeli és terminológiai javításra van szükség, arra még vállalkoznak. Az ilyen folyóiratok szerkesztői kínálnak lehetőségeket – például tematikus számmal –, mondjuk a könyvtár- és információtudományi tantervekkel kapcsolatban. Egy ilyen számba sok országból írhatnak, s nem csak oktatók, mivel nagyon fontos a gyakorló szakemberek véleménye is.

Társszerzőség

Mivel az információs szakembereknek ma együtt kell dolgozniuk, az angol nyelvű folyóiratokban való publikálás másik lehetősége az, ha angol és nem angol anyanyelvű szerzők társszerzőként

publikálnak. Ennek a másik iránya az lehet, ha nem angol nyelvű folyóiratban publikálnak közösen. Ha egy ilyen cikket mindkét nyelven megjelentetnek, az növelheti az olvasók számát.

Többszörös publikálás (kiadók együttműködése)

Ugyanannak a cikknek két folyóiratban, két nyelven való megjelentetése szerzői jogi kérdéseket vethet fel, sok olyan folyóirat van azonban, amely nyitott a megoldásra. Másik lehetőség az, amikor kiadók közvetlenül együttműködnek egy cikk több nyelven (folyóiratban) való publikálásában.

Irodalom

GORMAN, M.: Whither library education? = *New Library World*, 10. köt. 1204–1205. sz. 2004. p. 376–380.

ASHCROFT, Linda–MacIVOR, Stephanie: *Library and Information Science journal articles, higher education and language. [IFLA paper] Code number: 001-E, World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council, 14-18 August 2005, Oslo, Norway. 10 p. http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/001e-Ashcroft_Mclvor.pdf*

(Murányi Péter)

A könyvtár- és információtudományi folyóiratok használata a doktori disszertációkban a Walesi Aberystwyth Egyetemen

A háttér

A walesi egyetem információtudományi szaka (DIS/UWA = *Department of Information Studies, University of Wales Aberystwyth*) 2004-ben ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját. 1964-ben College of Librarianship Wales (CLW) néven azzal a céllal alapították, hogy kétnyelvű (angol és walesi) könyvtárosokat képezzenek. Az Egyesült Királyság Könyvtáros Egyesülete (UK Library Association) és a Brit Könyvtáros Iskolák Egyesülete (Association of British Library Schools) ellenzte a létrehozását, mivel szerintük elég könyvtáros iskola volt az Egyesült Királyságban, és a hely (Aberystwyth) túl kicsi ahhoz, hogy hatékony legyen, ráadásul nehezen megközelíthető. Három év elteltével az intézmény 400 hallgatóval és 40 oktatóval az ország legnagyobb könyvtáros iskolájává vált. 1973-ban a CLW épületében egy 240 fős előadóterem, ebédlő és szociális központ, szemináriumi terem, audiovizuális stúdió voltak.

A DIS/UWA az egyetlen könyvtár- és információtudományt oktató szak Walesben, itt tartják a továbbképzéseket a közművelődési könyvtárakban dolgozók számára. A nappali és a távoktatásban részt vevő hallgatók számára különféle doktori továbbképzéseket indítanak az információ- és könyvtártudományok, a vezetéstudomány, az archiválás és az egészségügyi információkezelés területein. Különleges nyílt oktatási egységet (Open Learning Unit) működtetnek a világ minden tájáról bekapcsolódó, távoktatásban részesülő hallgatók támogatására. A doktori képzésben 40 országból vesznek részt hallgatók. A mintegy 1000 hallgató többségében távtanuló. A cikk a 2000 óta készített disszertációkból válogatva, a bennük hivatkozott könyvtár- és információtudományi folyóiratok elemzését összegzi. A folyóiratokkal kapcsolatos információgyűjtési szokások vizsgálatához szükséges adatok az információ- és könyvtártudományi doktori hallgatóktól, valamint a DIS/UWA személyzetétől származnak.